

Nr 271.

Av herr **Lindhagen**, *angående särskild jordanskaffning genom fideikommissförsäljning.*

Jordfrågans sammanhang med arbetslösheten beröres också i viss mån av fideikommissfrågan. Denna sak har en lång historia, och riksdagen har begärt, att lösningen må komma snart och ej förbindas med den juridiska frågan.

En lag måste i varje fall reglera även fideikommissens snara avlösning. Därför uppgjordes också i justitiedepartementet ett lagförslag rörande arrendegårdarna, som den 13 mars 1925 remitterades till lagrådet. Detta förslag innehöll inga bestämda konturer utan snarare ett bemyndigande för den administrativa makten att handla efter eget gottfinnande. En dylik lagstiftning ansåg sig lagrådet icke kunna tillstyrka. Departementet slog då in på en annan väg. Det uppdrog åt föredraganden i ämnet att skriva en promemoria, om vilka handlingar, som erfordrades för att få regeringens tillstånd att försälja under fideikommiss lydande arrendegårdar. Denna promemoria sändes ut till alla fideikommissarier i landet.

Nu realiseras således förrådet av arrendegårdar så småningom på administrativ väg utan omsvep och utan stöd av lag. Under tiden ligger den juridiska frågan i lagberedningen för behandling i sammanhang med ny ärvdabalk. När denna revision i en obekant framtid kommer på riksdagens bord, stundar förmodligen även fideikommisshuvudgårdarnas tid.

Denna ordning är enligt min uppfattning föga prisvärd. För det första medgiver 1810 års författning, som av regeringen åberopas, icke alls den administrativa myndigheten någon rätt till allmän realisation av arrendegårdarna. Lagrådet borde anmärkt detta. Inom det erinrades allenast, att denna realisation ägde rum enligt en alltmera vidgad administrativ praxis. Detta betyder, enligt min uppfattning, en tilltagande olaglighet.

Vidare behövs för en sådan realisation ett lagligt skydd för arrendatorerna. På den tid ansökningar om dylika försäljningar remitterades till jordkommissionen, erhöilo vi en inblick i läget. Jordägaren bestämde enhälligt, om försäljning skulle äga rum, om priserna som fastsattes genom av honom utsedda värderingsmän, om betalningssättet, om vilken som skulle tillåtas köpa, om äventyret för arrendatorn att få övergiva arrendet, ofta fäderneärvt, om han ej obetingat fann sig i villkoren med mera dylikt.

Slutligen bör ett övervägande komma till stånd, om ej såsom av jordkommissionen och i reservation framhölls, från det allmännas sida särskilt i dessa arbetslöshetens tider borde krävas något vederlag i köpeskillingen och i rätt till inköp av någon del av jorden på grund av det ökade värde, som tillades fastigheterna genom statsmaktens medgivande, att de i strid med fideikommissurkundeningo säljas till gängse pris i den allmänna marknaden. Den danska lagstiftningen om avlösning av fideikommiss slog in på denna väg. På det sättet har en del väl behöfliga, såsom det säges blomstrande jordbrukskolonier uppstått i Danmark. Dylika utsikter förspillas nu i Sverige, så vitt rör arrendegårdarna. Det kan i varje händelse icke vara rätt, att denna sida av saken genom departementalt gottfinnande avföres från diskussion.

Jordkommissionens ovanberörda förslag, framfört till regeringen, har väl bort övervägas i samband med jordanskaffningsfrågan. Vi hava ju också en socialiseringskommitté, vilket betyder, att socialisering av värden i skäligen fall bör ifrågakomma. Om nu hos oss ej, liksom i Danmark, kan uppbringas något intresse vidare för denna fråga på andra håll, så återstår även här att vända sig till socialdemokraterna. Partiets nuvarande program säger: »Fideikommissinstitutionen upphäves; samhället inlöser fideikommissen». I den av programkommissionen nu föreslagna lydelsen av programmet i jordfrågan är nämnda bestämmelse utesluten och ingår istället i följande förslag: »Samhället tillhandahåller jord för bildandet av självständiga mindre jordbruk. Större jordbruksegendomar överförs i samhällets ägo. Spekulation med jord förhindras». I motiven heter det:

»Bland de fall, där åtgärder i syfte att överföra större jordbruksegendomar i samhällets ägo äro mest trängande, böra särskilt nämnas inlösen av fideikommissen — — —.

Fideikommissinstitutionen är uppenbart en föråldrad institution i det nutida samhället, som bygger på lika arvsrätt. Kravet på fideikommissinstitutionens upphävande har därför sedan länge gjort sig gällande. Men samhällsintresset kan icke vara tillfredsställt med blott och bart ett upphävande av detta privilegium. I strävan mot en samhällsordning, där jorden upphör att vara en handelsvara, kan det icke vara likgiltigt, hur fideikommissjordarna disponeras. De få icke bli spekulationsobjekt för enskild 'företagsamhet' utan böra övergå i samhällets ägo.»

Dessa uttalanden stå i olöslig strid, så vitt jag förstär, med vederbörande justitieministers avståndstagande från den inom jordkommissionen framkomna meningen, att det danska förödet borde diskuteras. Även denna fråga har i stället överlämnats till förmodligen konservativt övervägande i lagberedningen samt under tiden till fri utförsäljning av fideikommissarrenden utan att förbinda försäljningen med någon som helst socialisering till förmån för jordanskaffningen. Det bör väl förväntas jämväl i detta fall en uppslutning igen ikring partiprogrammet, vilket ju också står i samklang med gamla liberala uppfattningar.

Det hemställes alltså,

att riksdagen med anledningen av egnahemspropositionen, så vitt den rör *jordanskaffningen*, ville besluta sådana ändringar och tillägg i förslaget,

1) att såsom bidrag till jordanskaffningen även skall tillitas särskilda prestationer vid försäljning av fideikommissjord i huvudsaklig anslutning till den danska lagstiftningen; samt

2) att grundlinjerna för detta bidrag utformas genom lag.

Stockholm den 16 mars 1928.

Carl Lindhagen.
